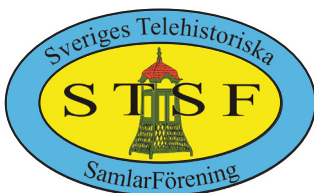

Phonetiken

No. 3

2012

Phonetiken

Redaktionens adress:

Henrik Lundin
Malungsvägen 57
192 71 Sollentuna

phonetiken@stsf.org

Webadress:

<http://www.stsf.org>

Medarbetare i detta nummer:

Rustan Gandvik
Ole Jacobsen
Leif Kindahl
Tommy Sundgren
Tomas Söderblom
Dag Unevik

Upplaga: 200 ex

Tryck: Sollentuna Offset & Digitaltryck

ISSN 2000 - 8740

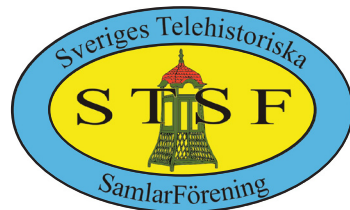
Omslagets bild visar ingången till Telemuseum i Virserum.

Till min stora glädje för alla oss "samlare av kommunikationshistoria" så finns framlidna Anders Joelssons fina museum i Dacke Stop kvar. Anders familj har skänkt museet i sin helhet till föreningen "DACKE STOP".

En bra lösning tycks vara att Virserums turistbyrå har tagit säte i entrén och därmed hittar säkert många fler dit. Museet är öppet sommartid mellan kl. 10-16, men även andra tider. Men det är alltid bäst att ringa innan, antingen till Turistbyrån på 0495-307 85 eller till 0495-303 25 alt. 070 592 04 50 där ordförande i "Dacke Stop" ekonomiska intresseförening svarar (antikaffären "Hannes Boutique" i centrum).

Som alla ideella föreningar är svårigheten att hitta folk som kan/vill ställa upp och visa/vakta lokala museer. Vi hoppas att Anders Joelssons livsverk i Virserum skall kunna leva vidare och utvecklas, det är det väl värt!

Ole J.

Sveriges Telehistoriska SamlarFörening

Postadress: STSF
C/O Rustan Gandvik
Oxens gata 239, 6 tr.
136 63 BRANDBERGEN

web-adress: <http://www.stsf.org>

e-postadress: info@stsf.org

organisationsnr: 802400-0435

medlemsavgift: 150 kr/år, familj 170 kr/år. bosatta utanför Sverige 175 kr/år

inträdesavgift: 20 kr

Plusgiro: 757364-5

BIC / IBAN: NDEASESS / SE14 9500 0099 6026 0757 3645

Styrelse 2012-2013

ordförande	Tommy Sundgren
vice ordförande	Ulf Elving
sekreterare	Lars Lindström
vice sekreterare	Bert Rockenstedt
kassör	Rustan Gandvik

Ordförande orerar

Årsmötet i Mårbacka lockade många trots den sena tiden. Vi var 17 som deltog i förhandlingarna och till det ytterligare några familjemedlemmar, alla lika intresserade som likt nyfikna skolbarn fick ta del av en mycket bra presentation och berättelse om Mårbacka likväl som om Selma. Vår medlem Michaël Stenberg genomförde en likaså professionell berättelse om sin egen relation till Selma Lagerlöf samt en uppläsning av det gåvobrev som Leif Kindahl et al skrivit efter forskningen angående Selmas telefon. Mer om detta på annan plats i tidningen.

Årsmötesförhandlingarna genomfördes ungefär som planerat även om val av valberedning gick mycket snabbare än vanligtvis och att punkten övriga frågor genererade en otrolig mängd bra förslag som föreningen ska arbeta vidare med. Läs mer om det i årsmötesprotokollet.

Därefter hade vi en bakluckeloppis som visade sig ha ett stort antal objekt till försäljning. Personligen blev jag lite förvånad att den alldeles nyligen genomförda anbuds försäljning inte hade fler objekt när det fanns så mycket till försäljning på loppisen. Möjligen kan förklaringen vara att det är enklare att slänga in prylarna i bilen när man åker till mötet än att administrera pengar via bankkonton och logistiken med förpackning och försändning. Det hela pekar ju på att vi kommer att köra auktion och loppis på alla möten där lokalen medger det, snarare än anbuds försäljning som då blir mindre frekvent.

Dagen avrundades med middag och kaffe på Solbacka Gästgifveri där även de flesta övernattade. En mycket trevlig tillställning även det med många diskussioner och samtal om inte bara telefoni. Det är väl så att vi alla var lite påverkade av de kulturella inslagen under dagen.

Nu står hösten för dörren, jag har i skrivande stund gjort min första arbetsdag efter semestern, mörkret tränger sig på tidigare på kvällen och jag börjar återigen fundera i vilken ordning jag ska påbörja renoveringen av alla apparater jag har i garaget. Är det föresten någon som vet var man får tag på en fiberplatta med storlek 63*38 cm? Fiberplattorna är oftast bruna eller rödruna skyddstäckningar på växlar där slitaget är som störst. T.ex. vid jacken.

Ett litet misslyckande var mitt försök till förnickling härom veckan. Det visade sig att nickelsyran hade degenererat efter bara 18 månaders förvaring så någon elektrolys kom aldrig tillstånd denna gång. Jag får nog skriva en artikel om det vid tillfälle.

Tommy

Kassörens koll

I samlarkretsar har recycling alltid varit absolut nödvändigt för verksamheten. Kanske är det därför inte så märkligt att STSF nu även börjat återanvända en gammal kassör och köra denne i repris ?

Mångåriga medlemmar minns måhända att undertecknad, som vid årsmötet nu i juni fick förtroendet att inträda i styrelsen och av denna sedan blev utsedd till kassör, haft detta uppdrag tidigare. Mellan 1998 och 2003 hade jag ansvaret för STSF pengakista men jag har därefter varit tämligen osynlig i föreningen men helt frånvarande har jag ingalunda varit. Många av er har märkt av mig som kommissarie för STSFs anbuds försäljningar, nu senast år 2010 och 2012. Jag har dessutom ett informellt uppdrag som bibliotekarie i Televerksbiblioteket som TeliaSonera överlät till STSF år 2005. Detta omfattande bibliotek förvaras synnerligen kompakt i lokaler om knappt 150 kvm i en av Telias byggnader i Farsta. I framtida nummer av Phonetiken vill jag gärna återkomma och berätta om vad som döljer sig i vårt bibliotek och arkiv.

Jag är 62 år och är sedan 2009 ledig från TeliaSonera med avgångspension. Under min yrkesverksamma tid på Televerket och dess efterföljare arbetade jag åtskilligt med klassisk telefoni, bl. a. med kravställning av telenätets telefonigränssnitt och specificering av talkvalitet genom telefonnätet från mun till öra. Jag deltog även i nationellt och europeiskt samarbete med att upprätta standarder för analoga teleterminaler (främst telefonapparater). Härav följer en yrkesskada innebärande att jag ser en telefonapparat snarare som en elektroakustisk omvandlare än som ett samlarföremål. Därmed också sagt att min egen samling av telefoner är mycket blygsam.

Det är långt från givet att man blir lyckosam som kassör. Som exempel på en framgångsrik kassör måste jag få nämna Fredrik Roos som under sina 6 år (2005-2011) etablerade en hög kvalitet i kassörsarbetet. Jag hoppas kunna traska vidare i hans fotspår och att ni medlemmar skall bli nöjda med mitt kommande arbete.

Så över till den finansiella informationen: Vår ekonomiska ställning är stabil. När detta skrivs (medio augusti) har vi ca 54 tkr i kassan och årets återstående utgifter uppskattas till ca 13 tkr. De senare utgörs främst av kostnader för kommande höstmöte och för Phonetiken nr 3 och nr 4.

STSF har för närvarande 171 medlemmar varav 6 föreningar. Under 2010-2012 har vi fått ett antal nya medlemmar som inte har omnämnts i Phonetiken. Dessa är Mattias Mattsson (Göteborg), Vladimir Njegovan (Zagreb, Kroatien), Roger Karlsson (Uppsala), Ove Pettersson (Uppsala), Karin Petré (Sthlm), Hans Kårholm (Sthlm) samt Mikael Kontin (Solna) som återkommer som medlem. Ni önskas alla hjärtligt välkomna !

Rustan Gandvik

Kallelse till höstmöte 27 oktober 2012

På 2012 års höstmöte kommer vi att förkovra oss i ämnet svensk flygvapenhistoria. Vi samlas kl 12.00 på Carl Cederströms Gata 2 i LINKÖPING.

Agenda:

12.00-12.05	Samling utanför museet.
12.05-12.50	Varm lunch i restaurangcaféet
13.00-14.00	Guidad visning av Flygvapenmuseet (inriktning tekniker)
14.30-17.00	Auktion i ”Studiorummet” (förenings- och medlemsprylar)
17.10-18.00	Bakluckeloppis på parkeringsplatsen utanför museet.

OBS! Föranmälan är obligatorisk anmäl ditt deltagande till Ole Jacobsen: e-post: ole.jacobsen@telia.com eller mobil: 070 6603780 senast fredag den 19 okt. kl.24. Antalet deltagare vid guidningen är tyvärr begränsad till 25 personer så först till kvarn gäller..... Samtidigt är det därför också angeläget att du meddelar oss minst 2 dagar innan om du skulle få förhinder, då det säkert finns andra som står i kö och gärna vill komma med.

Hitta till Flygvapenmuseet:

Flygvapenmuseum ligger på Carl Cederströms gata i Malmslätt, cirka 7 km väster om Linköpings centrum.

Se också hemsidan:

<http://www.flygvapenmuseum.se>

Med bil från E4: Välj avfart 111 från E4:an och följ därefter skyltar mot väg 34. Brun-vita sevärdhetsskyltar visar sedan vägen fram till museet. Här finns gott om parkeringsplatser, vi har fri parkering GPS-koordinater 58 24.626N 15 31.409E.

Med buss från Resecentrum: Du kan åka med buss nr 13 från Resecentrum till museet. Hållplatsen "Flygvapenmuseum" ligger direkt utanför museet. I Linköping råder kontantstopp på bussarna. Läs mer om busstider, priser samt om var och hur du köper din bussbiljett på Östgotatrafikens webbplats <http://www.ostgotatrafiken.se/>

Styrelsen önskar dig välkommen!/Ole J.

Mårbacka 9 juni 2012

Årsmötesdagen den 9 juni inleddes med samling i caféet på Mårbacka minnesgård över te, kaffe och fyllda baguetter. På slaget tolv mötte vi upp i säteriets hall, där vi välkomnades av Siv Jakobsson, som blev vår ciceron under en timslång vandring genom två våningsplan. Siv berättade sakkunnigt och underhållande om Mårbacka och dess historia och om Selma Lagerlöfs liv och hennes verksamhet där. Författaren inte bara skrev utan var också företagare med stort engagemang för bygden; hon odlade äpplen, kryddor och havre, som blev till mjölet Mårbacka Havre-Kraft och Mårbacka Havre-Käx. Guidningen avslutades vid Selma Lagerlöfs arbetsplats i biblioteket, där vi fick lyssna till ett radiotal som nobelpristagaren höll vid sin åttiöårsdag 1938.

Vår medlem Michaël Stenberg tackade för guidningen och höll ett kort anförande, varefter ordförande Tommy Sundgren överlämnade en bordstelefon AB 112 som gåva från STSF till Mårbackastiftelsen. Så här sade Michaël innan han avslutade med att läsa upp det gåvobrev som författats av vår sekreterare Leif Kindahl:

OBS! Telefonen AB 112 står i bokhyllan t.v. om Selma

så skräckslagen att vår svensklärare föreslog att var och en i stället skulle läsa ett avsnitt ur Löwensköldska ringen och återberätta det med egna ord. I gymnasiet gjordes grupparbete om Gösta Berlings saga, och vi läste alla Jerusalem, båda delarna. En höjdpunkt för mig som vuxen var att få bläddra i originalmanuskriptet till Gösta Berling vid ett studiebesök på Kungliga bibliotekets handskriftsavdelning.

För ett par år sedan besökte jag Mårbacka och slogs då av att den telefon som stod vid Selma Lagerlöfs arbetsplats visserligen hade vev men också fingerskiva. Den kunde därför inte vara autentisk. Automatapparater fanns inte på Värmlands landsbygd 1940. Jag kontaktade vår dåvarande ordförande Henrik Lundin – han kan tyvärr inte vara med idag – och vi kom fram till att STSF borde försöka få fram och erbjuda Mårbacka en sådan apparat som fanns där vid Selma Lagerlöfs fränfälle.

Men vilken modell var det? Jag ringde och mejlade Mårbackas intendent Britt Wendling, som positivt inställd gick igenom fotoalbum och tidningsreportage från 1930-talet, dock utan att finna någon telefon på bild. Flera medlemmar i vår förening började forska: Leif Kindahl, Mats Andersson, Fredrik Roos, Ove Svensson... och kom till slut fram till att apparaten i fråga bör ha varit en AB 112 – formgiven av Isak Gustaf Clason, den arkitekt Selma Lagerlöf anlitate för om- och tillbyggnaden av Mårbacka i början av 1920-talet! **Tommy**

Historien om en skarvmetod

Henrik Lundin, jag och Skansens Henrik Stolpe på elektrikeravdelningen ägnade en del av våren att reparera vinterns skador på det gamla teleffonnätet vid Skansen i Stockholm. Det var många bristningar på nätets bronstråd. Högt lastade transporter, brandbilen, vilsekomna kanadagäss, vinterns isbildningar och inte minst naturens ohejdade växtlighet bland träd och buskar hade skördat sina offer bland bronstrådarna. Skall inte neka till att det både var roligt, intressant och utmanande. ”Gudskelov” hade vi hjälp av en modern lift och slapp vara hänvisade till stolpskor. Det får vara måtta på autenticiteten. Så kom vi att resonera om när och vem som kunde tänkas ha infört den enkla skarvmetod för bronstråd som vi hämtat ur Telegrafverkets byggnadsinstruktion. Jag åtog mig att rota i läggen för att ge oss lite underlag för funderingarna. Det här kom jag fram till ...

Redan när Akrell organiserade det första Telegrafverket 1854 insåg han att det behövdes stöd från en fysiker med insikt i ”högre teorier” att rådfråga.¹ Erik Edlund, nybliven professor i fysiska institutionen på Vetenskapsakademin, hade studerat för Weber i Leipzig och forskade nu inom elektriciteten. Han engagerades på konsultbasis även vid Telegrafverket under perioden 1854-1875 och bidrog bl.a. till telegrafens tekniska utveckling.² En särskild merit var att han tidigt arrangerat 12 särskilt arrangerade föreläsningar i den nya fysiken och elektriciteten. Heimburger anger hans arvode år 1875 till 1200 kronor.³

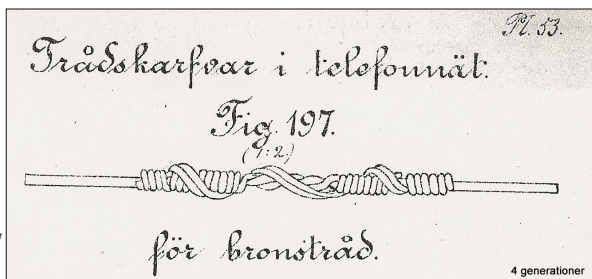
Efter hand inrättades en mera permanent lösning för inrikes och utrikes bevakning och utveckling av tekniken. På Tekn. Byrån inrättades överingenjörsbefattning som också skulle ansvara för Telegrafverkets undervisningsanstalt.⁴ Första befattningshavaren 1878 blev CA Nyström, som redan 1869 givit ut en lärobok i telegrafi. Han fick därför också ansvar för utredning och undersökning rörande telegrafapparater och ledningar⁵ och kvarstod till 1881. Hans bok *Handbok i telefoni. Populärt framställd* kom ut 1885, då Nyström gått vidare till nya uppgifter inom Telegrafverket. I boken förordar han på sid 148 att man bör löda skarvarna. Överingenjörens ansvar för undervisning och provning blev kvar tills man 1892 respektive 1900 skapade särskilda organisationer för undervisning och provningsanstalt.⁶

Det ser således ut som att Telegrafverket redan tidigt beaktat just ordentliga undersökningar om allt som har med bygge, drift och underhåll av telenät då man i organisationen haft med en särskild ansvarig för den tekniska utvecklingen.

Den som har framställts som främste utvecklaren av Telegrafverkets linjebyggnad, Carl Egnér, började sin anställning som arbetsledare för linjearbeten 1892 och flyttade året därpå till Linjebyrån. Det är väl Linjebyrån som i praktiken svarat för innehållet i Instruktion för Telegraf- och Telefonbyggnader vid Kongl Telegrafverket. Tryckår är inte angivet för första utgåvan men nästa revision började ges ut 1902, så slutet av 1800-talet är troligaste tryckår.

Där anges i avsnittet ”Byggnad av telefonnät” att skarv på bronstråd gör man genom att

”vira ena trådens ända 10 hvarf omkring den andra och andra trådens ända omkring första tråden lika många hvarf. Därefter tages trådsladden tillbaka under två hvarfs omvirning öfver den så bildade skarven och viras fem hvarf omkring sig sjelf. (fig 197) ””

Precis den skarv som vi funnit även i senare revisioner (Byggnadsinstruktion. II Nätbyggnad, 1907, sid 42, och 1931, sid 48). Och det är denna skarv vi använder på Skansen. En sådan skarv, utan lödning, måste beakta elektriska egenskaper, draghållfasthet nära bronstrådens egen draghållfasthet och därtill vara enkel och snabb att göra utan verktyg. Det kan ju vara åtskilliga trådar som brustit på just en telefonstolpe.

Kan det ha varit Carl Egnér som står bakom skarven? Han finns antagligen på Linjebyrån när första versionen av Instruktioner kommer ut. En artikel i Tele beskriver honom som ansvarig för linjebyggnadssystemet och tar upp ett stort antal rapporter som Egnér skrivit i Tekniska Bilaga.⁸ I dessa rapporter behandlas skarvar, isolatorkrokar, isolatorhylsa, spännhake, skruvning, dragprover etc. Egnér blev även överingenjör, men först 1902. Redan 1897 har han dock publicerat fyra artiklar i ämnet vilka behandlar dimensionering av arbetsstyrka vid linjearbeten, skruvning av telefonledningar, skarvning, respektive undersökning av olika skarvmetodernas hållfasthet.

Vår skarvmetod på Skansen har således sitt (svenska) ursprung i Linjebyrån på Telegrafverket där man tog fram och provade ”bästa sättet” för att bygga och underhålla linjer och nät. Och den som gjorde de grundläggande systematiska studierna var just Carl Egnér.

Noter:

1 Heimburger, del II, sid 65

2 Svenskt Biografiskt Lexikon, 12 bandet, sid 162-166

3 Heimburger, del II, sid 347

4 Heimburger, del II, sid 355

5 Heimburger, del II, sid 355, 357 och Malmgren, Einar (1974) Teleskolan 100 år, sid 15, 16

6 Heimburger, del II sid 434

7 Instruktion för Telegraf- och Telefonbyggnader vid Kongl Telegrafverket (utgiven 1894?), sid 26

8 Billström ”Carl Egnér - Skapare av Televerkets linjebyggnadssystem”, Tele 1957 sid 108-116

Källor:

Billström ”Carl Egnér - Skapare av Televerkets linjebyggnadssystem”, Tele 1957 sid 108-116

Heimburger, Svenska Telegrafverket, del I och del II

Malmgren, Einar (1974) *Teleskolan 100 år*

Svenskt Biografiskt Lexikon, 12 bandet

Instruktion för Telegraf- och Telefonbyggnader vid Kongl Telegrafverket, okänt tryckår

Kungl Telegrafstyrelsens *Byggnadsinstruktion, II Nätbyggnad, 1907, II Nätbyggnad, 1931*

Leif Kindahl

Bell System Technical Journal, 1922-1983,

finns tillgänglig på nätet, med alla nummer i trevlig, indexerad form.

En guldgruva för en historiskt intresserad telenörd.

<http://www.alcatel-lucent.com/bstj/>

Bengt Svensson

Batteriproblem

Vissa torrbatterimodeller har ju försvunnit från marknaden, bland annat sådana på 3 volt. Dessa används i ringverk som är mycket användbara. De är grå med en röd lampa, ca 3 x 7 cm. Batteriet är ca 21 mm i diameter och längden ca 50. Till en del universalinstrument t ex. av märket Unigor användes ett halvt batteri till motståndsmätning.

Det finns inga batterier på marknaden som direkt kan ersätta ovanstående, varför man skulle behöva någon form av adapter där ett mindre batteri placeras.

Finns det någon i läsekretsen som stött på problemet och hittat på en lösning?

Ett annat återkommande problem är ju läckande överåriga batterier som omger sig med grön geggamoja. Den går att få bort delvis med vatten, men kanske någon känner till ett bättre sätt. Går möjligen att lösa upp på kemisk väg, men med vad? Någon som vet?

Dag Unevik

EFTERLYSNING

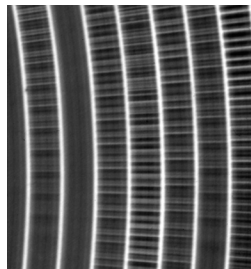
Har någon i föreningen sett filmskivor enligt bifogade bilder, de är 20 cm i diameter och innehåller upp till 20 ljudspår. Den avbildade skivan innehåller fraser för norska Fröken Ur och är daterad 15/2 1935. De senaste skivor jag känner till gjordes till 1956 års svenska Fröken Ur då Berit Hofling ersatte Eva Ulvby från 1934. Håller på med ett projekt i avsikt att ta fram ljudet på nytt från dylika. Har ett antal nygjorda kopior på skivor men de är framtagna via inscanning av original och sedan överförda på film av ett fotolabb. Ljudet från dessa är mycket dovt, troligen på grund av att scanningen gjorts med för låg upplösning. Det kanske inte ens är praktiskt möjligt att kopiera på detta sätt eftersom filstorleken antagligen skulle bli ohanterlig, åtminstone för en vanlig PC. Tacksam om någon kan ge tips!

Hör av er till ***Dag Unevik***

Tele: 08-542 426 10, 0730-711 610

E-post: dag.unevik@gmail.com

Bilderna visar dels en hel skiva, något beskuren, och dels ett utsnitt som visar ett antal ljudspår.

Önskas:

Söker delar till cobratelfoner. Packningar, kablar i olika färger, skal. mm.

Bert Rockenstedt Tel: 070 - 310 04 14

Jag söker, dekalering, spunna apparatsnören och är alltid intresserad av nya objekt.

Sven Bokander Tel: 070 - 676 69 45 eller 046 - 71 01 00

Röd Ericofon (Cobra) snygg fungerande till min svägerska.

Henrik Lundin Tel: 08 - 754 33 47

Benvit BC 560:a med vita tygnsnören önskas.

Richard Noréll Tel: 070 - 518 51 81

Finnes:

Bifogar bilder på telefoner som jag vill annonsera i er tidning. Telefonerna är dammiga och smutsiga och behöver putsas upp. Mynttelefonen saknar nyckellås men kan låsas genom att vrida låsmekanismen med mejsel, i övrigt intakt.

Bertil Adler Tel: 070 - 982 50 05 **Se sista sidan bilder.**

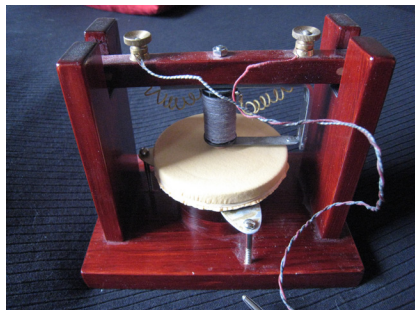
Jag har anslutnings-skrivar med "kordongmuttrar". Tre delar tillsammans, skruv, undermutter och kordongmutter. Har också några nyttillverkade väggplintar till tidiga taxar. Ring och bjud! **Christer Lanhage** Tel: 0520 - 42 62 62

500-väljar-tallrik, Teleguide-terminal, diverse ”moderna” telefonapparater såsom Distans, Ouno, Ouno klockradio, TL 905 Electronic phone, Connect, Utländsk röd 10 knappars, Bizz 66, Mira, Voco Multi, Rebell, Fido och Dialoger. Ge ett bud!

Henrik Lundin Tel: 08 - 754 33 47

Välgjord kopia av Bells första telefon.

Se bild. **Stig Arne Lofthagen** 08 - 590 807 16.

AC141 utan klyka, lur och vev.

Ole Jacobsen Tel: 08 - 754 14 40.

Telefonböcker m.m. till salu.

1. Telelandet Sverige av Torsten Althin
Telegrafverket 100 år. Minnesskrift till 100-års jubileum 1 Nov 1953.
2. Afhandling om Telegrafer av A.N. Edelcrantz. Faxsimilupplaga tryckt 1963 i 1200 ex. Detta ex 560.
3. Telegrafgeografi av Ove Holmberg 1953.
4. Vågor, strålar, vibrationer från radioteknikens gränsområden av Eric Andersén. Tryckt 1949.
5. Telegrafverkets Materielkatalog 1926, 1931, och 1944.
Televerkets Materielkatalog 1954.
6. Verktygskatalogen 1960 – 1980.
7. Anvisningar för underhållsarbeten, betekn. 01-5270, apparater och nät mm.
8. Svenska Telegrafverket Tryckt 1931.
Del 1 Det statliga telefonväsendet 1881 – 1902.
9. Svenska Telegrafverket Tryckt 1938.
Del 2 Det elektriska telegrafväsendet 1853 – 1902.
10. Svenska Telegrafverket Tryckt 1938.
Del 3 Optiska telegrafens historia i Sverige 1794 – 1881.
11. Svenska Telegrafverket Tryckt 1953.
Del 4 Telefon, Telegraf och Radio 1903 – 1920.
12. Svenska Telegrafverket Tryckt 1974.
Del 5;1+2 Telefon, Telegraf och Radio 1921 – 1945.
13. Svenska Telegrafverket Tryckt 1989.
Del 6. Telefon, Telegraf och Radio 1946 – 1965.
14. Telefoni Del 1 av E. Ekeberg, tryckt 1920.
Telefoni Del 2 av E. Ekeberg, tryckt 1938.
Telefoni Del 3 av E. Ekeberg, tryckt 1944.
15. Handbok om Telegrafverket. Tryckt 1933.
16. Handbok för reparatörer. Tryckt 1919.
17. Tekniska Cirkulär 1934 – 1944 samt 1949 – 1960.
18. Telefonapparater och tillsatser. Anslutning och användning. Serie F:10.
19. Automatik för miljoner. Tryckt 1963.
20. Linje som länkar. Televerkets byggnadsavd. 1921 – 1971. Tryckt 1971.
21. Scheman AT, LB, CB, mm.
22. L.M. Ericsson 100 år. Band 1-3 åren 1876 – 1976.
23. Schemor över Telefonapparater och –växlar mm. Serie F:11, 1938.
24. Telefonhylla FT 2100.
25. Telefonapparat Diabell, beige.
26. Telefonapparat Diasett, blå.

Ring **Ake Norin** Tel: 018 – 39 90 69 eller e-posta: ake.norin@telia.com

Protokoll från STSF:s årsmöte 2012

Plats: Solbacka Gästgifveri strax söder om Mårbacka

Tid: Lördagen den 9 juni 2012

1. Mötet öppnades av ordföranden Tommy Sundgren.
2. Till ordförande för mötet valdes Tommy Sundgren.
3. Till sekreterare för mötet valdes Lars Lindström.
4. Till justeringsmän, vid behov fungerande som rösträknare, valdes Michaël Stenberg och Bosse Munkhammar.
5. Förteckning över närvarande: Mats Andersson, Gunnar Modig, Juha Angervo, Bosse Munkhammar, Terje Eriksson, Richard Noréll, Rustan Gandvik, Jan Ohlin, Per Hedman, Michaël Stenberg, Ole Jacobsen, Tommy Sundgren, Anders Järvenpää, Ove Svensson, Raimo Kultala, Denny Wahlström, Lars Lindström
6. Mötet fann årsmötet utlyst i enlighet med stadgarna.
7. Dagordningen godkändes.
8. Styrelsens verksamhetsberättelse upplästes och godkändes.
9. Revisorernas berättelse upplästes.
10. Mötet beslöt att bevilja styrelsen ansvarsfrihet för dess arbete under den tid revisionen avser.
11. Beslut om medlemsavgifter för verksamhetsåret 2013: mötet beslöt att bifalla styrelsens förslag om ordinarie årsavgift 150 kr, årsavgift för familjemedlemskap 170 kr, årsavgift för bosatta utanför Sverige 175 kr samt årsavgift för nyinträdande 170 kr.
12. Val av styrelse förrättades, helt i enlighet med valberedningens förslag:
  - a) Till ordförande för ett år omvaldes Tommy Sundgren
  - b) Till styrelseledamöter för två år valdes Ulf Elfving, Bert Rockenstedt och Rustan Gandvik
  - c) Till styrelsesuppleant för två år valdes Ole JacobsenVidare valdes till ledamöter i valberedningen för ett år Gunnar Modig (sammankallande) och Richard Noréll, samt till suppleant Mats Andersson.
13. Beslut om ersättning eller arvode till styrelseledamot eller föreningsmedlem: styrelsens förslag om 0 kr antogs.
14. Ärenden som styrelsen hänskjutit till årsmötet.
Inga sådana förelåg.
15. Ärenden som enskild medlem inlämnat till styrelsen.
Inga sådana förelåg.
16. Övriga frågor:
  - 1) Frågan om en efterföljare till Telemuseum i Stockholm togs upp av Anders Järvenpää. Önskemål framfördes om att föreningen aktivt skall verka för inrättandet av ett nationellt telemuseum i Sverige.
  - 2) Förslag om att föreningens IBAN-nummer skall tas med i Phonetiken framfördes och antogs.
  - 3) Ett flertal olika förslag med syfte att öka medlemsantalet och locka yngre att gå med i föreningen diskuterades:
    - a) En mer aktiv hemsida, t.ex. med bilder som rullar eller löpande ändras
En aktivitets/nyhetslista t.ex.

2012-03-05 Phonetiken nummer 2/2012 skickades ut

2012-06-09 Årsmöte på Mårbacka–Solbacka

2012-06-09 AB112 doneras till Selma Lagerlöfs Mårbacka

(Nätsajten för Sveriges Telemuseum i Virserum är ett gott exempel.)

b) Kontakta/samarbeta med andra föreningar inom närliggande områden:

- Radiohistoriska föreningar
- Museibanornas Riksorganisation
- Lokala museijärnvägar
- Svensk Fortifikationshistorisk Förening
- Sveriges Telemuseum i Virserum
- Arbetlivsmuseer osv.

c) Utbyt länkar på resp. hemsida till föreningar enligt punkt b)

d) Aktivera föreningen på Facebook

e) Informera om föreningen i grupper/föreningar med teleanknytning:

- Televerksanställda
- Försvarsanställda (signaltrupper)

f) Bredda föreningens verksamhet till att även omfatta mobiler, satellittelefoner, telex, telegraf osv.

g) Erbjud mer kunskap från föreningens medlemmar på hemsidan i form av sökbar information, instruktioner, manualer, renoveringsvideo osv.

h) Gör tidigare och framtida artiklar i Phonetiken sökbara

i) Lägg ut tidigare nummer av Phonetiken i pdf-format på hemsidan

j) Lägg ut film/video på Youtube

k) Ställ ut telefoner från föreningens eller medlemmars samlingar hos föreningar enligt punkt b). Informera samtidigt om STSF

l) Lägg upp försäljning på Tradera

m) Lägg in länk till föreningen vid Google-sökning ”Telehistoria”

4) Frågan om föreningens stora kassa skall användas till medlemmarna fromma togs upp av ordföranden. I så fall hur? Följande förslag framkom:

a) Ge ut en bok. Synpunkter: Det fordrar mycket arbete och kostnaden kommer att bli relativt hög. Har föreningen rätt att använda i Phonetiken tidigare tryckta artiklar till en bok?

b) Konvertera föreningens nuvarande VHS-videor till DVD.

c) Erbjud mer kunskap från föreningens medlemmar på hemsidan i form av sökbar information, instruktioner, manualer, renoveringsvideo osv.

d) Gör tidigare och framtida artiklar i Phonetiken sökbara

e) Skapa en sökbar databas, ”Telepedia”, där medlemmarna kan söka och lägga upp information

17. Mötet förklarades avslutat ca kl. 16.30

Lars Lindström
sekreterare

Tommy Sundgren
ordförande

Justeras:

Michaël Stenberg

Bosse Munkhammar

Här följer nu den tredje delen av Tomas Söderbloms följetong om samlarlegenden Jan Vestas från Äppelbo

Dyrt att leva - dyrt att dö

Storsamlaren Jan Vestas älskade egentligen bara sin mor och sina samlingar men inte någon annan.

Definitivt inte staten, inte Allmänna arvsfonden, inte hembygdsföreningen och inte heller någon i sin idylliska omgivning eller avlägsna släkt.

Sparsamheten var en dygd och samlingarna var hans älskarinna. Dem hade han gett hela sitt yrkesliv att leta, köpa och att samla hem till ladorna i Äppelbo.

Det fanns folk i trakten som ansåg att han själv hade snappat åt sig bygdens kulturskatter och att det bara var han som i tid hade insett föremålens samlarvärde.

Misstänksamt kände han sig omgiven av snikenhet, påflugenheter och avundsjuka från många håll.

Tidningarna berättade om vågor av inbrott och rån där inte ens värmlösa åldringar skonades och hur skulle han ensam kunna klara sig med hagel- eller kulgeväret?

Vestas tar nu det säkra före det osäkra och lägger även en skarpladdad pistol under huvudkudden. Livet och det han hade byggt upp var väl värt att försvara.

Alla visste om hans rikedom och att han inte hade några legala arvingar. Man undrade i skräckblandad förtjusning hur det skulle gå. Och "en del som nämnde om arvingar blev han lite sur på" som en vän uttrycker det.

Därefter var det samlarkonkurrenterna som avundsjukt hörde det eviga pratet om att Vestas hade varit först, Vestas hade kommit över det och det, han köpte den redan på 60-talet, han gick som barn i huset genom museernas magasin osv.

Men: "Janne sade att han inte fått något gratis, så då skulle ingen annan få det heller, kanske en av orsakerna att han inte skrev något testamente" noterar samme informant.

Sedan kom alla dom som bara drogs till hans ryktbara gård och valv av nyfikenhet. Dom - som precis som jag - ville komma in för att se vad han egentligen hade och vem han egentligen var. Vi som ville vara ett slags arkeologer i kufarnas värld och gräva oss fram till dess mest sagolika skatter.

Allting har ett slut

Nu var han plötsligen död och ingenting hade han ordnat förutom veden till den kommande vintern. Inte hade han anlitat hemtjänsten för att få styr på sin sociala situation. Inte hade han registrerat någon stiftelse och inte byggt något museum. Inte heller hade han korat någon arvinge, ingen hade i förväg "fått något gratis" och ingenting annat hade han skrivit.

Allt det prat som nu den smått desperata omgivningen ansåg sig ha hört genom åren till förmån för den eller det, den tanken eller det ändamålet var nu just bara löst prat.

Kanske var det i bästa fall ett utslag av hans sociala kompetens - den omvittnade anpassningsförmågan till olika sällskap och att tala till såväl bönder som professorer på deras eget vis.

Löst prat från Vestas, och löst prat på bygden.

Själv kunde han aldrig bestämma sig i något avseende mer än för att det han redan hade - det skulle han behålla.

Men nu går ryktet som en löpeld och genom ett kusinbarn anlitas ekonomen Kåre Moen för ett lakoniskt nödrop till Allmänna arvsfonden:

"Jan Westas, Nyåkern 5, 780 54 Äppelbo avled 080929. Inga arvingar finns. Eftersom det i fastigheten finns stora värden i form av olika samlingar med stor inbrottsrisk är det enligt hans kusinbarn akut bråttom att få undersöka om det finns testamente eller enda dödsbodelägaren är Allmänna Arvsfonden. Hur gör vi?"

En skadskjuten fond

Allmänna arvsfonden administreras av Kammarkollegiet. Kollegiet är Sveriges äldsta myndighet och det inrättades redan av rikshushållaren Gustav Vasa år 1539 för att - som myndigheten självt med stolthet proklamerar på sin hemsida - : "hålla ordning på skattebetalarnas pengar. Det gör vi fortfarande."

Arvsfonden kom till 1928 när arvsrätten för kusiner och andra avlägsna släktingar avskaffades och varje år dör runt 1800 svenskar utan närmare anförvanter.

Majoriteten av dem har dock skrivit giltiga testamenten och i genomsnitt hamnar bara 600 dödsbon slutgiltigt hos fonden. Kontrollen av sterbhusens avvecklande skall därefter skötas av de åtta handläggarna på Arvsfondsensheten.

Fondens behållning uppgår för närvarande till ca 5 miljarder kr och man får in ca 500 nya miljoner varje år. Nio tiondelar av pengarna som kommer in utdelas dock direkt till fondens ändamål, dvs "nyskapande och utvecklande projekt för barn, ungdomar och personer med funktionsnedsättning".

Genom åren har fonden stött t ex barnavård, mödravård, BRIS, Elevombudsmannen, personlig assistans och färdtjänst men också fått kritik för dålig kontroll och indirekt slöseri med de ärvda medlen.

Under hösten 2007 exploderade, bildligt talat, en offentlig bomb på Kammarkollegiet. Det visade sig att en av Arvsfondsenshetens egna betrodda handläggare, juristen Stefan Olausson, tillsammans med några medbrottslingar hade plundrat och försökt plundra ett flertal dödsbon på mångmiljonbelopp.

I falska testamenten angavs någon vän eller bekant till Olausson som arvtagare till de "herrelösa" sterbhusen. Och när ärendena därefter hade haft sin "gilla gång" fördelade kumpanerna de tillgångar mellan sig som egentligen skulle ha tillfallit fonden. Det rörde sig om såväl kontanta pengar som värdefulla fastigheter, bostadsrättslägenheter och konstföremål.

Juristen - som snabbt pekades ut som hjärnan bakom ligan - flydde till Thailand men häktades i sin frånvaro. Han kunde dock gripas av den thailändska utlänningspolisen på våren 2009.

Väl utlämnad till Sverige dömdes han samma år till ett femårigt fängelsestraff. Hans handlande bedömdes som såväl försök till som fullbordade grova bedrägerier samt trolöshet mot huvudman. Straffet förenades med en skadeståndsskyldighet gentemot fonden på över 13 miljoner kr avseende de belopp som ligan orätt kommit över.

Under samma tid pågick brottsutredningen mot juristen Mats Udd och konsthistorikern och antikexperten Hans-Göran Sjöström.

Udd och Sjöström hade på ett liknande sätt plundrat över 20 sterbhus på runt 60 miljoner kr genom Udds firma Två Jurister. Udds legala verksamhet var helt baserad på att han i stort förtroende fick boutredningar från det allmänna avseende dödsfall där man var osäker på om det fanns släktingar med arvsrätt eller inte. Men Udd bröt förtroendet och kapade helt enkelt dödsbona för egen räkning.

De båda kumpanerna dömdes slutligen till sex år och sex månaders fängelse vardera, och det var i första hand Allmänna arvsfonden som lidigt skada pga deras grova bedrägerier.

Det är med detta som olustig bakgrund det vädjande anropet från Dalarna dimper ner bland fondens handläggare - ett nytt komplicerat ärende med ägodelar utöver det vanliga.

Rikedom och förfall

Tre dagar efter mailet från Äppelbo konstateras formellt att Vestas, så vitt känt, inte lämnat annan arvinge efter sig än just fonden och man ger Kåre Moen fullmakt att gå in i huset med hjälp av den nyckel som nu kommit åter från bårhuset. Där skulle han "leta efter testamente och dylika handlingar."

Väl inne i fastigheten möts Kåre och en annan förtroendeman av ungarlens definitiva kaos eller vad många hellre skulle kalla en social misär. Av bilder att döma hade Vestas inte städad efter att jag var där året innan men varför skulle han å andra sidan göra det?

Han hade själv varit herre över sitt eget liv och han hade ännu inte planerat att vare sig dö eller pådyvla röran till någon annan. Men nu gick det ju som det gick och visst saknades sedan många år en kvinnas hand.

I valvets ena kassaskåp påträffades 280 000 kr i kontanter men inte något testamente. Pengarna utgjorde uppenbarligen Vestas rörelsekapital för något bankkonto hade han inte. Han misstrodde myndigheter och banker - levde som han lärde - och hans liv visade sig nu följdriktigt vara en kontantaffär från början till slut.

Kåre inser vidden av ett vidare engagemang och efter någon dag utses istället en pensionerad bankman från orten, Rainer Vuorio, till god man för det som nu formellt är Jan Vestas sterbhus.

Det blir alltså Rainers uppgift att rent praktiskt hantera den uppkomna och i många stycken otacksamma situationen på plats för Allmänna arvsfondens räkning. Den överblivna maten, de skarpladdade vapnen, de sunkiga sängkläderna, röran, pengarna, fastigheterna, ägodelar av vitt skilda slag och alla snikna intressenter.

Vid det här laget vet nästan alla vad som har hänt och många med mig är oroliga för att Vestas värdeföremål skall komma på drift. Man kontaktar arvsfonden, socialtjänsten och den gode mannen.

Jag påtalar själv för Rainer värdet av alla saker och råder honom att bära in så mycket han kan in i valvet, t ex det fina golvuret och spindeln i köksskåpet. Vuorio följer rådet och samtidigt som husen larmas och rättorna börjar spela orre i de övergivna rummen fylls valvet därför till brädden av värdefulla föremål.

Att förteckna ett dödsbo

Gårdsboarna, släktingarna och traktens hembygdsintresserade bär Vestas till jorden och Rainer Vuorio skiljer med försiktig hand ut den sociala misärens artefakter från det som möjligen har ett bestående värde.

Det görs slutligen patron ur i Äppelbo Nyåkern och vapnen lämnas in till polisen för destruktion. För Rainer handlar det om att göra sitt jobb som en överenskommen plikt men inte att försvara Vestas samlingar med stålet i hand och livet som insats.

Han ser till att allting är försäkrat, att ingenting vad gäller fastigheterna hänger i luften och han tar på eget initiativ ett antal översiktsfoton över lösöret.

Men: "Eftersom arbetet är ganska omfattande med stora samlingar av silver och gulföremål, klockor, telefoner, böcker, leksaker-plåtbilar bla, veteranbilar, delar till veteranbilar, gamla träföremål, motorsågar, konstverk, mm mm kommer utredningen att ta tid. Jan Vestas samlade på allt!!"

Rainer vädjar också upprepade gånger till Stockholm att tjänstemännen själva skall komma till Äppelbo för att bilda sig en egen uppfattning och ge instruktioner. Men den sortens uppbackning anser man sig tyvärr inte ha möjlighet till.

För beslutsfattarna handlar det om att utse en god man som sedan i oavvisligt förtroende har att fullfölja uppdraget, dvs att: "avveckla dödsboet enligt gällande lagstiftning..... på ett snabbt, säkert och för Allmänna arvsfonden ekonomiskt fördelaktigt sätt".

Man måste trots tidigare erfarenheter återigen utgå ifrån att alla inblandade är hederliga och det finns uppenbarligen ingen tid till dubbellkontroller.

När det väl kommer till kritan så har vare sig Rainer Vuorio eller någon på Allmänna arvsfonden - eller nästintill någon av oss andra - de kunskaper som krävs för att värdera antikviteter av vitt skilda slag.

Det pockande lagkravet om att en bouppteckning skall avges inom stipulerad tid går dock inte att komma runt och man är i händerna på sk "experter".

Man bestämmer sig för att kalla värderingsmännen Jan Ribbhagen och Peter Pluntky ända från huvudstaden till Äppelbo. Det rör sig alltså om redan på riksplplanet välkända namn.

Peter Pluntky har en lång karriär bakom sig som antikhandlare, skribent och tv-personlighet med tekniska antikviteter som specialitet. Inte minst tv-programmet Antikrundan har gjort honom till det ansikte svenska folket i första hand förknippar med plåtleksaker, originalkartonger och hissnande värderingar.

Även om han långt ifrån är den ende som skulle kunna åta sig ett sådant specialistuppdrag så är han den som utan tvekan är mest känd. I vart fall vad gäller antika leksaker.

Under december månad 2008 och januari månad 2009 får Peter Pluntky äntligen den ynnest Vestas under sin livstid alltid hade förvägrat honom genom ständiga "förhinder". En död mans antipatier är inte längre styrande och han får nu komma in i det allra heligaste i Äppelbo och granska storsamlarens myller av föremål.

Pluntkys uppdrag är att tillsammans med Jan Ribbhagen göra en värdering av de olika samlingarna inför den bouppteckning som formalian kräver.

Peter skapar ett par mapper på sin dator: "Toksamling1" respektive "Toksamling2" och laddar där ner de bilder han sporadiskt tar av utvalda föremål.

Ett av Vestas större samlarområden var ju telefoner och nu är det alltså sanningens minut att låta världen veta vad han egentligen hade och Peter Pluntky botaniserar sig fram.

Väl inne i velvet kan han inte undgå "Golvtelefon televerket 1890 tal" och den hamnar längst upp på listan med ett hissnande uppskattat värde på 175.000-250.000. Av outgrundlig anledning betecknar Pluntky den dock även som "Slottstelefonen".

Den unika blåa kaffekvarnen strax intill värderar Pluntky till 70-90 tusen, utan att notera dess avvikande färg, och en svängarmstax till 50-70 tusen.

Vestas synnerligen ovanliga men berömda spindel blir märkligt nog betecknad som "skelettelefon Ericson, mod 388 Inkompl. i nuläget (lokalapp)" och med ett värde på endast 5-7 tusen kronor.

Pluntky lägger dock märke till boets tre LME "kistor", varav två var hela och en trasig, men nöjer sig märkligt nog med att skriva upp den trasiga: "Ericsson väggapp. Ca 1880 Delvis ombyggd, inkompl" och den hamnar på en värdering om 25-35 tusen.

I värderingen poängteras det att samlingarna var "synnerligen omfattande och disparata, från dyrbara samlarföremål till rent skräp. Omfattningen är så stor att det knappast är möjligt att gå in på en detaljerad genomgång, varför endast framträdande föremål med ett visst värde har noterats" och "Jag har tagit fasta på bättre tekniska antikviteter, huvudsakligen äldre telefoner, d:o leksaker, några äldre maskiner samt en mindre allmogesamling."

Peter eller fondens tjänstemän tyckte inte att någon systematisk fotografering eller katalogisering behövdes. Man såg helt enkelt ingen poäng i att arbetet skulle gå att kontrollera i efterhand.

Ändå låter sig inte frånvaron av dessa betydande värdeföremål i listan förklaras.

Redan för upp mot 20 år sedan - när jag personligen för första gången själv besökte Pluntky - erbjöd han mig en trasig kista för 50 tusen kr i dåtida penningvärde. Och att han nu skulle "missa" Vestas två finaste kistor - varav en var en ytterst ovanlig och fin apparat för mellanstation med extra spakar för bl a jordning - måste anses mycket anmärkningsvärt.

Vi skall försöka följa dessa apparaters vidare öden ändå.

Pluntky värderar hur som helst sammantaget drygt trehundra poster och Ribbhagen knappt lika många och i den bouppteckning som slutligen avges den 24 februari 2009 beräknas sterbhusets föremålssamlingar vara värda drygt 4,76 miljoner kr på den öppna marknaden.

Taxeringsvärdena för Vestas fyra fastigheter uppgick samtidigt till knappt 3,2 miljoner kr vilket innebar att inklusive kontantkassan och efter begravningskostnaderna för storsamlarens sista vila uppgick boets officiellt beräknade minimi-behållning till exakt 8.173.038 kr och 71 öre.

I nästa avsnitt skall vi följa de förhoppningsfulla potentiella arvtagarnas juridiska strid om dessa sterbhusets ägodelar, experternas och auktionshusens huggsexa om förmedlingsprovisioner och försäljningsuppdrag, Allmänna arvsfondens handläggning, tömning av valv, lador och hus, och slutligen - samlarnas kamp om varje godbit.

Hur mycket blev egentligen över och vart tog det vägen när den enes död är den andres bröd - i Äppelbo, Stockholm, Köln och Lund?

För Vestas själv anar man att det kändes dyrt att leva men också dyrt att dö.

Tomas Söderblom 120821

Förtroendemännen har just öppnat storsamlaren Jan Vestas bankvalv och det gigantiska arbetet med det herrelösa dödsboets samlingar tar sin början.

Foto Rainer Vuorio, Allmänna arvsfonden.

